

Mediju veikto precizējumu un labojumu atspoguļošana publikācijās un sižetos

Viens no sarežģītākajiem uzdevumiem un tajā pašā laikā atzinīgi vērtējama rīcība ir atzīt savas kļūdas. Protams, ja tādas ir pieļautas. Tas nozīmē, būt atbildīgiem par savu darbu, tādējādi nodrošinot kvalitāti un profesionalitāti. Patērējot medijus, auditorija tic, ka informācija, ko tā saņem, ir precīza, un redakcionālie lēmumi ir balstīti godīguma un atbildīguma principos.

Informācijas apjoma un tās dinamiskās aprites laikā kļūdas ir bieža parādība žurnālistikā. Skaitļu, faktu, ģeogrāfijas kļūdas, neprecizitātes personvārdā u.c. ir kļūdas, ar kurām žurnālisti sastopas regulāri. Atbilstoša reakcija būtu šīs kļūdas labot, tomēr dažkārt – kā rāda mediju satura izpēte, kļūdas un kļūdīšanās netiek akcentētas. Katram medijam ir sava prakse, kā šo problēmu (ne)risināt – veikt precizējumu, norādot, kas ir labots, taču būtiska tendence ir kļūdas izlabot, lasītāju vai skatītāju par to neinformējot. Un rodas sajūta, ka mediji nekad nekļūdās.

Viens no veidiem, kā veicināt žurnālistikas vērtību un auditorijas uzticību medijiem, ir atzīt kļūdas, tādējādi nodrošinot kvalitatīvu žurnālistiku.

Kvalitatīvas žurnālistikas jēdziens paredz, ka galvenais ir sniegt uzticamu informāciju. Savukārt uzticamas informācijas sniegšanas prasība ir labot kļūdas, kad vien nepieciešams (Appelman, Hettinga, 2019).¹ Žurnālistikas kvalitātes novērtējums jeb rādītājs ir auditorijas uzticēšanās tam darbam, ko veic mediji. Mediji mēdz kļūdīties - neapzināti, arī apzināti, taču tad seko nozīmīgākā šī procesa daļa - atvainošanās jeb labojumu veikšana.

Precizējumu un labojumu veikšana ir mediju atbildības jautājums jeb viens no kvalitatīvas žurnālistikas pamatprincipiem. Mediju atbildības praksi krietni ir mainījusi tīmekļa “ienākšana”,² kas liek izvērtēt un attīstīt mediju atbildības instrumentus, un skatīt tos kā vienotu infrastruktūru, jo tikai šādā komplektācijā tie spēj ietekmēt žurnālistikas kvalitāti. Kvalitatīvas žurnālistikas attīstību nosaka žurnālistu profesionālās ētikas ievērošana, kur

¹ Appelman, A., & Hettinga, K. E. (2019). Error message: Creation of a revised codebook for analysis of newspaper corrections. *Newspaper Research Journal*, 40(1), 25–37. <https://doi.org/10.1177/0739532918814452>

² Eberwein, T., Fengler, S., Lauk, E., Leppik-Bork, T. (eds) (2011). *Mapping Media Accountability in Europe and Beyond*. Köln: Herbert von Halem Verlag

viens no punktiem ir būt atbildīgam par informāciju, kas tiek nodota sabiedrībai. Atbildības jēdziens ietver divas būtiskas izpausmes -

- svarīga uzdevuma veikšana;
- pienākuma apziņa; rūpju uzņemšanās, būt atbildīgam (par ko).³

Kā redzams, tad atbildība ir spēja apzināties, ka cilvēks veic svarīgu uzdevumu, tā ir prasme apzināties savu lomu; attiecinot un profesiju – arī vietu sabiedrībā un valstī.

No kļūdām ir iespējams izvairīties vai vismaz tās samazināt, ja tiek nodrošināta informācijas kvalitāte: informācijai ir jābūt objektīvai - tai jābūt balstītai faktos, precīzai, godīgai, pietiekami pilnīgai un patiesai realitātei, kā arī uzticamai tādā ziņā, ka tā ir pārbaudāma un nošķir faktu no viedokļa.⁴

Uzticamas informācijas maksa ir prasība, ka ziņu mediju labo sevi, kad vien tas ir nepieciešams, jo runa ir par patiesību. Savukārt patiesība ir saistīta ar ideju radīšanu un to apstrīdēšanu, lai sasniegtu augstāku zināšanu un izpratnes līmeni un pieļautu mazāk kļūdu. Pat, ja patiesība izrādās nenotverama, process, kas ved uz to, ir mērķis pats par sevi un tas ir jāsargā.⁵

Ņemot vērā precizitātes nozīmi žurnālistikā, kļūdu labojumi ir plaši pētīts temats akadēmiskajā literatūrā. Sākotnēji analizētas un apkopotas laikrakstu pieļautās kļūdas (Charnley, 1936, Maier, S.R. 2002, 2005, 2007), šobrīd tas ir īpaši aktuāls temats jauno jeb digitālo mediju kontekstā, ņemot vērā informācijas pieejamību, tās izplatīšanās ātrumu un līdz ar to arī dezinformācijas rašanos, kas raisa jautājumu par uzticēšanos medijiem (Beede, Mulnix, 2017⁶).

Teorētiskajā literatūrā mediju kļūdīšanās jautājums tiek skatīts mediju atbildības kontekstā. Mediju pētnieks Deniss Makveils mediju atbildību definē kā mediju brīvprātīgu vai piespiedu reaģēšanu, uzņemoties atbildību par kvalitāti un sekām, ko sabiedrībā rada (vai potenciāli var radīt) žurnālistikas veidotais saturs. Makveils skaidro, ka, atbilstoši sekām un sodam, atklājas arī mediju atbildības pakāpe. Atbildība var izpausties dažādos veidos - tā var būt mediju noteikta pašregulācija, likumu noteikta u.tml. Tā sauktais *maigākais* atbildības veids ir tāds, kas ietver mutisku izmeklēšanas, paskaidrojuma vai atvairošanās procesu.⁷ Tas

³ Atbildīgs: <https://tezaurs.lv/atbild%C4%ABgs:1>

⁴ McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage. p.202.

⁵ McGonagle, T. (2017). "Fake news": False fears or real concerns? *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 35(4), 203–209. <https://doi.org/10.1177/0924051917738685>

⁶ Beede, P., Mulnix, M. W. (2017). Grammar, spelling error rates persist in digital news. *Newspaper Research Journal*, 38(3), 316–327. <https://doi.org/10.1177/0739532917722766>

⁷ McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage. p.206.

nozīmē, ka kļūdu labojums ir attiecināms uz sekām, kas galvenokārt ataino medija spēju atzīt savas kļūdas un būt godīgam pret auditoriju.

Mediju atbildība tiek uzlūkota divējādi - no vienas puses to nodrošina likumu vai valdības institūcijas, no otras - tā sauktās neoficiālās institūciju vai organizāciju normas, piemēram, ētikas kodekss, darbības standarti u.tml. Abu iesaistīto pušu mērķis ir monitorēt, komentēt un kritizēt žurnālistiku, atklāt un diskutēt par problēmām žurnālistikā dažādos līmeņos - sākot no žurnālista pieļautiem neprecīziem citātiem individuālā līmenī līdz pat organizatoriskajam līmenim, kur atklājas redakcionālo lēmumu pieņemšanas prakse.⁸

Mediju atbildības īstenošanas procesā - konkrēti kļūdu gadījumos - būtiska nozīme ir auditorijai. Pirmkārt, tā ir informācijas saņēmēja, otrkārt, tā mēdz iesaistīties kļūdu noteikšanā. Tajā pašā laikā ir jāapzinās iespējamie draudi, sabiedrībai iesaistoties mediju kritikā, ja robežas starp žurnālistiem un viņu auditoriju izplūst. Ir jāizvērtē paškontroles rīki un paņēmieni, lai tie atbilstoši tiek izmantoti, reaģējot uz sabiedrības norādījumiem.

Kļūdu veidi medijos

Kļūda ir plašs jēdziens. Respektīvi, katrā no jomām tai ir savas izpausmes, veidi un pazīmes. Tās galvenā nozīme ir neatbilstība kādām prasībām, normām, nosacījumiem, kā arī nepareiza rīcība.⁹

Lai noteiktu, kādas kļūdas visbiežāk sastopamas medijos, kļūdas tiek klasificētas, balstoties uz avotu veidiem, piemēram, autora jeb rakstītāja kļūdas (vārdi, nosaukumi, vecums, adrese, laiks, datumi, citāti, gramatika un pareizrakstība), mehāniskās jeb drukas kļūdas, kā arī subjektīvās jeb nozīmes kļūdas.¹⁰

Viens no nozīmīgākajiem un pirmajiem žurnālistikas kļūdu identificēšanas darbiem ir Mitčela Čārnlija (*Mitchell Charnley, 1936*)¹¹ pētījums par laikrakstu precizitāti, kura rezultātā autors izstrādāja laikrakstu kļūdu katalogu (*codebook*), kas kalpoja kā tipiskāko kļūdu veidu apkopojums. Periodiski tas tika uzlabots, jo, mainoties mediju industrijai un sabiedrībai, var runāt par jauna veida jeb papildu kļūdu labošanu, piemēram, tām, kas saistītas ar jaunām satura jomām vai jaunām tehnoloģijām. 2019.gadā drukāto mediju, konkrēti, laikrakstu,

⁸ Eberwein, T., Fengler, S., Lauk, E., Leppik-Bork, T. (eds) (2011). *Mapping Media Accountability in Europe and Beyond*. Köln: Herbert von Halem Verlag

⁹ tezaurs.lv

¹⁰ Appelman, A., & Hettinga, K. E. (2019). Error message: Creation of a revised codebook for analysis of newspaper corrections. *Newspaper Research Journal*, 40(1), 25–37. <https://doi.org/10.1177/0739532918814452>

¹¹ Charnley, M. V. (1936). Preliminary Notes on A Study of Newspaper Accuracy. *Journalism Quarterly*, 13(4), 394–401. <https://doi.org/10.1177/107769903601300403>

kļūdu katalogs tika papildināts, kā rezultātā tika fiksētas šādas kļūdu atrašanās vietas un veidi drukātajos medijos:¹²

Kļūdu atrašanās vieta:

- 1) raksts: jebkurš būtisks teksta kopums, ietver nekrologus, sporta ziņas, apskatus;
- 2) virsraksts: raksta nosaukums;
- 3) foto: publicēta nepareiza fotogrāfija;
- 4) fotoattēla paskaidrojošais teksts;
- 5) autors: kurš uzrakstīja rakstu vai uzņēma fotoattēlu;
- 6) vizuālais saturs, kas nav fotoattēls: infografika, grafiks, diagramma, tabula, saraksts, kalendārs, karte;
- 7) cits.

Kļūdu veidi:

- 1) neprecīzs citāts (citāts ir neprecīzs, attiecināts uz neatbilstošo/citu personu utt.);
- 2) uz personu attiecināma informācija (neprecīzi uzrakstīts - vārds, uzvārds, ģimenes stāvoklis, tautība, vecums, darba pieredze u.tml.);
- 3) skaitļu kļūdas (nauda, izmēri, apmeklētība u.tml.);
- 4) ģeogrāfijas kļūdas (atrašanās vietas, fiziskās adreses, valstis, norādes, attālums);
- 5) datumi/laiki;
- 6) kontaktinformācija (tālruna numuri, e-pasta adreses, tīmekļa vietnes);
- 7) neprecīza organizācijas informācija (uzņēmumu/uzņēmumu nosaukumi/grupas);
- 8) neprecīza juridiska/valdības atsauce (piemēram, neprecīzs tiesas lēmums);
- 9) neprecīza zinātnes/tehnoloģijas atsauce (piemēram, neprecīzs akumulatora darbības laiks);
- 10) neprecīzas atsauces uz sportu/izklaidi (piemēram, neprecīzs koncerta nosaukums, grāmata, neprecīzi uzrakstīts nosaukums, neprecīzi aprakstīta darbība vai kustība sportā);

¹² Hettinga, K., Appelman, A., Otmar, C., Posada, A., & Thompson, A. (2018). Comparing and contrasting corrected errors at four newspapers. *Newspaper Research Journal*, 39(2), 155–168. <https://doi.org/10.1177/0739532918775685>

11) cita veida kļūdas.¹³

Kļūdas ir izplatītas visos medijos - kā drukātajos, tā elektroniskajos, tāpat kā labojumi.¹⁴ Akadēmiskie pētījumi demonstrē, ka īpaši ziņu nozarē, lai izvairītos no kļūdām, ir izstrādāta labojumu politika (*The spirit of corrections*). Visbiežāk tā ir atspoguļota žurnālistu asociāciju vai biedrību ētikas kodeksā, standartā vai vadlīnijās, kur tiek pieprasīts žurnālistiem “atjaunot un labot informāciju visā ziņas dzīves laikā”, “atzīt kļūdas, tās nekavējoties un pamanāmi izlabot, kā arī rūpīgi un skaidri izskaidrot labojumus un precizējumus.”¹⁵

Amerikas Savienotajās Valstīs lielākā daļa žurnālistu ir vienisprātis, ka kļūdas ir jālabo, jo tas veicina uzticamību medijam, ja tās tiek labotas brīvprātīgi. “Precizitāte ir pamats, uz kura balstās viss pārējais: konteksts, interpretācija, debates, publiskā komunikācija. Ja pamats neiztur, tiek sabojāts viss pārējais”.¹⁶

Piemēram, runājot par drukātajiem medijiem - kļūdu labošana ir obligāta četru būtisku iemeslu dēļ. Pirmkārt, uzticamam laikrakstam ir jānovērš kļūdas un pārpratumi. Nepārbaudītas kļūdas, visticamāk, atkārtosies, īpaši interneta tehnoloģiju attīstībā. Turklāt, ja tiek atklātas kļūdas, palielinās uzticība žurnālistam, respektīvi, kļūdas netiek slēptas. Būtisks arguments - mūsdienu neformālās komunikācijas pasaulē precizitāte ir kritērijs, pēc kura profesionāli žurnālisti var atšķirties no emuāru autoriem un žurnālistiem amatieriem.¹⁷

Pastāv uzskats, ka kļūdas saistītas ar kauna sajūtu. Tādēļ žurnālisti ir pārņēmti ar domu nekļūdīties, jo baidās tikt sodīti, tādējādi parādās tendence izvairīties no publiska labojuma. Kļūdu atzīšanas sodi liek žurnālistiem slēpt savas kļūdas.¹⁸

Kļūdu labošanas politikas pirmsākumi vērojami Amerikā izdotajā laikrakstā *Publick Occurrences*, kurš 1690.gadā publicēja pirmo formālo labojumu noteikumus, tomēr *modernā* jeb mūsdienu kļūdu labošanas prakse sākusies tikai 20.gs. 70.gados. Starp pieņemtajām vadlīnijām bija tāda, ka **labojumiem ir jābūt fiksētiem noteiktā vietā katrā numurā**, savukārt parasti labojumus veic korektori, kad ir informēti par to nepieciešamību.¹⁹

¹³ Hettinga, K., Appelman, A., Otmar, C., Posada, A., & Thompson, A. (2018). Comparing and contrasting corrected errors at four newspapers. *Newspaper Research Journal*, 39(2), 155–168. <https://doi.org/10.1177/0739532918775685>

¹⁴ Appelman, A., & Hettinga, K. E. (2019). Error message: Creation of a revised codebook for analysis of newspaper corrections. *Newspaper Research Journal*, 40(1), 25–37. <https://doi.org/10.1177/0739532918814452>

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Russ-Mohl, S. (2009). We Apologize for the Error. *European Journalism Observatory*. Pieejams: <https://en.ejo.ch/ethics-quality/we-apologize-for-the-error>

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Silverman, C. (2014). How to correct website and social media errors effectively. *Americanpressinstitute*. <https://www.americanpressinstitute.org/publications/reports/strategy-studies/digital-corrections/>

¹⁹ Turpat.

Mūsdienās labojumi galvenokārt tiek veikti, lai precizētu faktu kļūdas. Labojumu veikšanas politiku nosaka katrs medijs - sākot no vienkāršas pieturzīmju labošanas politikas līdz kļūdas atzīšanai un labošanai nākamajā numurā.²⁰

Žurnālists Kreigs Silvermens (*Silverman, Craig*), kurš ir arī kļūdu labojumu un precizējumu, kā arī tiešsaistes dezinformācijas eksperts, skaidro, ka pastāv konsekvence attiecībā uz to, kādas kļūdas tiek regulāri pieļautas. Tās ir tās pašas, kas tika atklātas 1936. gadā pirmajā laikraksta precizitātes pētījumā – neprecīzi uzrakstīti vārdi, neprecīzi nosaukumi, kļūdaini skaitļi, drukas kļūdas – tās ir ļoti izplatītas kļūdas, un tās nav mainījušās. Autors secina, kļūdu veidi nav mainījušies - *tendences, kas toreiz bija sliktas, joprojām ir sliktas, taču mūsdienās ir kļūdu noteikšanai un labojumu veikšanai plaši tiek izmantotas tehnoloģijas, īpaši tiešsaistes medijos*. Kā pozitīvus piemērus autors min *The New York Times* (labojumu izsekošanas datu bāze), *Reuters* (kas izmanto emuāru, lai apspriestu dažas lietas, kas ir pareizi un nepareizi), *Chicago Tribune* (tiešsaistes forums, lai cilvēki varētu ziņot par kļūdu).²¹

Medijiem ir iespēja labot un atvainoties par pieļauto kļūdu, taču mediju vidū pastāv dažāda attieksme par šo jautājumu.

Vienā no pētījumiem par kļūdu atzīšanu un labojumiem, kas tapis 2022.gadā, raksta autori secinājuši, ka, lai novērstu nelielas kļūdas, pietiek ar paziņojumu jeb atsauci par labojumu.²² Tomēr, ja notiek lielākas (vai nopietnas – S.S.) kļūdas, ir nepieciešams būtiskas darbības – līdztekus kļūdas labojumam ir jāaizsargā arī medija identitāte, lai neradītu šaubas par medija kvalitāti. Minētajā pētījumā tika analizēti 30 apgalvojumi (ProQuest US Newsstream elektroniskajā datubāzē tika meklēti atvainošanās gadījumi, izmantojot atslēgvārdus - “reportieris atvainojas”, “redaktors atvainojas”, “laikraksts atvainojas” un “žurnāls atvainojas”), ko mediji dēvē par “lielāko *mea culpa*”, lai izpētītu, kā mediji *runā* par savām nozīmīgajām profesionālajām kļūdām un noteiktu rīkus, ko tie izmanto, lai saglabātu žurnālistikas kvalitāti, kad rodas šādas kļūdas. Pētnieku atlasītie 30 atvainošanās piemēri tika reprezentēti dažādos formātos – kā raksti, redaktora piezīmes, komentāri vai tiešas ziņu reportāžas, taču tie visi bija atbildes uz nozīmīgiem kļūdu gadījumiem, kurus nevar novērst jeb aizmirst, tikai ievietojot labojumus. *Atvainošanās rakstu* saturs bija dažāds – žurnālisti veica kļūdas rekonstrukciju – izmantoja žurnālistikas praksi un skaidroja procesu, kā un

²⁰ Turpat.

²¹ Miller, J. (2007). Do the media regret the errors? Interview with Craig Silverman. *iMediaEthics*. Pieejams: <https://www.imediaethics.org/do-the-media-regret-the-errors/>

²² Salkin, E., Grieves, K. (2022). The “major mea culpa:” Journalistic Discursive Techniques When Professional Norms are Broken, *Journalism Studies*, 23:9, 1096-1113, DOI: [10.1080/1461670X.2022.2069589](https://doi.org/10.1080/1461670X.2022.2069589)

kāpēc tika pieļauta kļūda un kā to varēja novērst. Atsevišķi piemēri demonstrēja arī plašāku izmeklēšanu – medijs intervēja iesaistītos žurnālistus, lai saprastu kļūdas rašanās cēloņus un iemeslus. Ja maldinošās informācijas autori atteicās piedalīties procesā, lasītāji par to tika informēti. Pētījumā tika secināts, ka šāda atvainošanās prakse – izpētīt kļūdas rašanos - tiek izmantotas, lai atkārtoti leģitimizētu mediju vietu profesionālās žurnālistikas vidū.

Aprakstītā pieeja demonstrē mediju atbildību, kā arī vēlmi nodrošināt žurnālistikas caurskatāmību, jo būtisku žurnālistikas normu pārkāpumu gadījumā tiek pieprasīta atklātība.

Žurnālistikā trūkst formāla sertifikācijas procesa, kā tas ir tiesību zinātnē vai medicīnā. Tā vietā žurnālistikā ir izveidotas diskursīvas metodes, lai ieviestu normas, kas kalpo kā “robežzīmes” starp profesijā pieņemtajiem un ārpus tās esošajiem.²³

Atvainošanās vai informācijas atsaukums maldinošas informācijas gadījumos ir izplatītākais darbības solis. Tas nozīmē, ka kļūdu atzīšana un atvainošanās izteikšana tiek uzskatīta par līdzvērtīgu, ja ne vērtīgāku kā kļūdu labošana.

LABOJUMU VEIKŠANAS TENDENCES PASAULĒ

Lai noskaidrotu, kāda ir kļūdu labošanas pieredze citviet pasaulē, tika aplūkoti ietekmīgākie mediji Amerikas Savienotajās Valstīs un Lielbritānijā.

Piemēram, Lielbritānijā, preses darbinieki savā darbā var izmantot Redaktoru prakses kodeksu, kurš atjaunots 2022.gadā. Tas tiek dēvēts par preses pašregulācijas stūrakmeni, ko īsteno un uzrauga Neatkarīgā Preses standartu organizācija (*Independent Press Standards Organisation*, IPSO) kā regulators, un kodekss ir iekļauts līgumā starp organizāciju un medijiem. Tajā kā nozīmīgs kritērijs ir minēta precizitāte, kas tiek skaidrota kā kvalitatīvas žurnālistikas priekšnoteikums. Tajā tiek teikts, ka būtiskai neprecizitātei, maldinošam apgalvojumam vai sagrozījumam ir jābūt nekavējoties izlabotam un – attiecīgajā gadījumā – arī jāpublicē atvainošanās.²⁴

Viens no Amerikas lielākajiem laikrakstiem “The New York Times” savu nostāju un kļūdu labošanas procesu reprezentē ētikas standartā, kas nosaka, cik ātri kļūda ir jāizlabo, uz

²³ Hokkanen, J. (2022). Maintaining journalistic identity with major mistakes. *Journalism Research News*. Pieejams:

<https://journalismresearchnews.org/maintaining-journalistic-identity-with-major-mistakes%E2%80%9C%E2%80%9C/>

²⁴ Editors` Code of Practice Committee (2022). *The Editors` Codebook*. Pieejams:

<https://www.editorscode.org.uk/index.php>

kādām kļūdām jāreaģē, kā rīkoties, ja ir konstatēta kļūda. Ja labojums ir pamatots jeb vajadzīgs, raksts tiek atbilstoši rediģēts un pievienots labojums. Savukārt acīmredzamu drukas kļūdu gadījumā kļūdas tiek labotas, nepievienojot labojuma skaidrojumu.²⁵

Laikraksts “The Washington Post” kļūdu labošanas procesu ir aprakstījis ētikas kodeksā un laikraksta darbības politikā, detalizēti skaidrojot kļūdīšanās veidus un norādot to labošanas nepieciešamības gadījumus un veidus: piemēram, rakstam nav jāliek piezīmes, norādot, ka stāsts ir atjaunināts, ja vien nav īpaša iemesla atzīmēt jaunas informācijas pievienošanu vai citas izmaiņas; laika zīmogs norāda lasītājiem, ka viņi lasa stāstu, kas attīstās. Ir nepieciešams izmantot labojumu, precizējumu vai redaktora piezīmi, lai informētu lasītājus ikreiz, kad tiek pieļauta kāda būtiska kļūda. Labojumam, kas apšaubu visu raksta būtību, vai rada ētisku jautājumu vai attiecas uz to, var būt nepieciešama redaktora piezīme, un tam seko paskaidrojums par to, kas ir strīdīgs. Vecākajam redaktoram ir jāapstiprina redaktora piezīmes pievienošana stāstam.²⁶

Tomēr kļūdu labošanas politikā nav atrunāts, kura tiek uzskatīta par būtisku ētisku kļūdu. Kā veiksmīgs un atbildīgs mediju satura veidošanas piemērs mediju vidē tiek minēts ziņu aģentūras “Reuters” kļūdu labošanas politika. Ētika standartā “Reuters” pauž savu nostāju, ka “Reuters” nodrošina kļūdu caurskatāmību. Tās nekavējoties skaidri un visaptveroši tiek labotas rakstā, parakstā, grafikā vai scenārijā.²⁷

Līdzīgi kā jau minētajiem medijiem, arī raidorganizācija “BBC” ir ieviesusi sadaļu tīmekļa vietnē, kur tiek piefiksētas, aprakstītas un atsevišķos gadījumos arī izskaidrotas kļūdas jeb to rašanās iemesli, ietverta atvainošanās, būtiski labojumi, paziņojumi un atbildes. Tā neietver regulārus ziņu labojumus, nelielas atvainošanās ēterā un grafika izmaiņas.²⁸

Jāteic, “BBC” demonstrē atšķirīgu pieeju kļūdu fiksēšanai - respektīvi, “BBC” publicē informāciju ne tikai par satura kļūdām, bet arī par savas rīcības kļūdām, kas ietver saturu, kas var negatīvi ietekmēt skatītāja rīcību. Piemēram, 2022.gada decembrī tika atainots sižets, kura laikā vadītājs tika filmēts, ceļojot ar taksometru, neizmantojot drošības jostu. “BBC” to skaidroja kā neētisku rīcību: *tā bija kļūda, par kuru mēs atvainojamies. Nelietot drošības jostu, ja tāda ir pieejama, ir pretrunā ar likumu.*²⁹

²⁵ The New York Times (2022). *Behind the Journalism: How The Times Works*. Pieejams: <https://www.nytimes.com/explain/2022/new-york-times-journalism>

²⁶ The Washington Post. *Policies and Standards*. <https://www.washingtonpost.com/policies-and-standards/#corrections>

²⁷ Reuters. *Standards and values*. <https://www.reutersagency.com/en/about/standards-values/>

²⁸ BBC. *Corrections and Clarifications*. Pieejams: https://www.bbc.co.uk/helpandfeedback/corrections_clarifications/

²⁹ BBC Two (2022). *How to Crack the Class Ceiling*. Pieejams: https://www.bbc.co.uk/helpandfeedback/corrections_clarifications/

Piemēram, Somijā kļūdu labošanas process ir iekļauts žurnālistu vadlīnijās (*Guidelines for Journalists*),³⁰ kur teikts, ka neprecīzā informācija ir jālabo nekavējoties un tā, lai pēc iespējas pievērstu to personu uzmanību, kurām ir bijusi piekļuve neprecīzajai informācijai. Labojums ir jāpublicē attiecīgā medija redakcijas mājaslapā, kā arī publikācijā vai raidījumā, kurā sākotnēji sniegta nepareizā informācija. Būtiski ir noteikt kļūdas nopietnību, lai izvērtētu tās labošanas nepieciešamību. Ja rakstā ir vairākas faktu kļūdas vai nepareiza informācija var radīt būtisku kaitējumu, redaktoriem ir jāpublicē jauns raksts, kurā tiek identificēta un izlabota nepareizā informācija. Līdztekus tiek aktualizēts jautājums par kļūdu labošanu digitālajā vidē, kur ir iespējams operatīvi “izņemt” neprecīzo informāciju, tomēr, neskatoties uz tehniskajām iespējām, sabiedrība ir jāinformē par pieļauto kļūdu, kā arī par to, kā un kad labojums veikts. Vadlīnijās tiek arī noteikts, ka mediji informē sabiedrību par procesu, kā mediji labo savas kļūdas.

Savukārt Gruzijai ir izstrādāts labojumu standarts jeb vadlīnijas žurnālistiem, kas izdala kļūdu labošanas specifiku dažādos medijos, līdztekus, līdzīgi kā Somijas gadījumā, norādot, ka jācenšas sasniegt to auditoriju, kurā potenciāli pirmā saņēma neprecīzo informāciju.³¹

Kādā no Lietuvas radio pirms vairākiem gadiem tika intervēts žurnālists, lektors Rītis Jozapavičius, kas akcentēja, ka pirmā pazīme, kas ļauj atšķirt kvalitatīvus medijus no *nevērtīgiem* medijiem, ir tā, vai mediji labo kļūdas. Ja mediji kļūdas neizlabo, nav vērts tērēt tam savu uzmanību. Kā piemēru žurnālists minēja atšķirību starp valstīm, kas tika konstatēta pētījumā par Lietuvas mediju caurskatāmību - tika salīdzināts, kā Lietuvas un Zviedrijas dienas laikraksti labo kļūdas. Tika secināts, ka konkrētajā laika posmā zviedru laikraksts kļūdas labojis 23 reizes, savukārt no četriem Lietuvas dienas laikrakstiem informācija tika labota vienu reizi, bet tikai tādēļ, ka tas tika lūgts.³²

Kā redzams, atsevišķas valstis un to mediji ir ieviesuši atbilstošus risinājumus kļūdu labošanai, kas liecina par mediju atbildību un lomu valstī.

³⁰ Guidelines for journalists. Finland. *Ethicnet*. Pieejams: <https://research.tuni.fi/ethicnet/country/finland/guidelines-for-journalists/>

³¹ Correction Standards for Media - Guideline. *Ethicnet*. Georgia. <https://research.tuni.fi/ethicnet/country/georgia/correction-standards-for-media-guideline/>

³² 15min.lt (2014). *Rytis Juozapavičius: „Patikima žiniasklaida ta, kuri taiso klaidas“*. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/rytis-juozapavicius-patikima-ziniasklaida-ta-kuri-taiso-klaidas-56-424921>

LABOJUMU VEIKŠANAS TENDENCES LATVIJĀ

Izvērtējot akadēmisko pētījumus, visretāk par kļūdu labošanu tika runāts radio un televīzijā, līdz ar to, pētot Latvijas mediju pieredzi, galvenokārt tika aplūkotas ziņu vietnes, kā arī laikraksti. Pārskatam tika intervēti vairāku mediju pārstāvji - ziņu vietnes tvnet.lv, delfi.lv, lsm.lv, drukātie laikraksti “Kurzemes Vārds”, “Vietējā Latgales Avīze”, televīzijas kanāls “Re:TV”. Intervijai tika uzrunāti arī tīmekļa ziņu vietņu la.lv un jauns.lv pārstāvji, taču viņi izvairījās no piedalīšanās intervijā.

Visi intervētie dalībnieki atzina, ka kļūdas tiek pieļautas, taču būtiskākais esot reakcija, kas seko. Ja medijs kļūdas neatzīst vai ir tikpat neuzmanīgs tās labojot, tad šāda prakse neliecina neko labo par konkrēto mediju. Tas nozīmē, ka medijam ir fundamentālās problēmas.

Kļūdas ir dažādas, taču visbiežāk medijos tiek fiksētas šādas kļūdas: pirmkārt, gramatikas kļūdas. Par to esamību norāda visi intervētie mediju pārstāvji. Gramatikas kļūdas visbiežāk tiek pieļautas vairāku iemeslu pēc - valodas normu nezināšanas, neuzmanības, lielas darba slodzes, kā arī pieredzes trūkuma dēļ. Šajā kategorijā ietilpst arī sintakses kļūdas, piemēram, neatbilstoša interpunkcija vai tās trūkums. Stila kļūdas ir regulāra parādība, ja tiek publicēts kāds tulkojums, un attiecīgi žurnālistam nav tik labas citas valodas zināšanas. Otrkārt, satura kļūdas, kas izpaužas, publicējot dažādus neprecīzus faktus, vārdus, uzvārdus, arī nepareizi aprēķinātus ciparus. Kā bieži sastopamu kļūdu mediji min valdības datu interpretāciju, respektīvi, mēģinājumus ierēdnieciskus tekstus un ziņojumus padarīt saprotamus auditorijai. Nevis izmantot preses relīzes, bet pašam rēķinot skaitļus.

Dažkārt tā ir tehniska nesaklausīšana, piemēram, ja saziņa notikusi pa telefonu, vai faktu nepārbaudīšana, kuras rezultātā notiek dezinformācijas izplatīšana. Kā iemeslu žurnālisti visbiežāk min neveiksmīgu sakrītību kopumu - nogurums, slodze, laika trūkums, operativitātes faktors, pieredzes trūkums - jaunajiem kolēģiem. Dažkārt kļūdas atkarīgas no cilvēka personības - ko labāk uztver - ciparus vai tekstu.

Kā demonstrē citu valstu pieredze (sk. iepriekšējo sadaļu), tad kļūdu labošanas un precizēšanas prakse tiek atrunāta ētikas kodeksā vai medija darbības vietnē, piemēram, tīmekļa vietnē. Lielākā daļa ētikas jautājumu ir reglamentēti redakcijas vadlīnijās vai ētikas kodeksos, ko apstiprinājušas atbilstošas asociācijas vai padomes.

Žurnālista darbu Latvijā uzrauga jeb nosaka galvenos darbības principus ētikas kodekss. Piemēram, Latvijas Žurnālistu asociācijas ētikas kodeksa 2.1. punkts nosaka, ka žurnālista galvenais uzdevums ir sniegt sabiedrībai patiesu un pārbaudītu informāciju.³³

Tas nozīmē, ka jau sākotnēji žurnālists pārliecinās par informācijas korektumu, lai netiktu pieļautas kļūdas. Izvērtējot Latvijas mediju ētikas kodeksus, tika secināts, ka galvenokārt mediji kā vienu no galvenajiem principiem min žurnālista atbildību par atbilstošas informācijas izplatīšanu (sk. pielikumu nr. 2), piemēram,

Žurnālistam savu profesionālo iespēju robežās jānoskaidro patiesība. Informācijai un žurnālista viedoklim ir jābūt balstītam uz faktiem, kas iegūti no pārbaudītiem avotiem un autentiskiem pierādījumiem (audio ierakstiem, dokumentiem, fotogrāfijām u.c.) – SIA Izdevniecība “Rīgas Viļņi”.

Tādējādi ar atsauci uz patiesumu žurnālistam būtu jāsaprot (iespējams - S.S.), ka runa ir arī par kļūdu nepieļaušanu. Konkrētajā medija piemērā informācija par kļūdu labošanu ir ietverta punktā par medija godprātības principu.

Pret auditoriju ir jābūt godīgam, nav pieļaujama nepatiesas, sagrozītas, vai maldinošā formā pasniegtas informācijas, stereo tipizācijas, subjektīvisma publiskošana un centieni tīši un aizklāti ietekmēt auditoriju. Saturā pieļautā kļūda ir jālabo.

Jāteic, detalizēti kļūdu labošanas vai precizēšanas gadījumi ētikas kodeksā nav atrunāti. Tā ir redakcijas iekšējā politika, ko katrs medijs risina sev atbilstošā veidā.

Kļūdu noteikšana

Latvijas mediju telpā pastāv dažādi rīki un paņēmieni kļūdu noteikšanai, ko visbiežāk nosaka medija veids. Drukātie mediji un elektroniskie mediji saņem telefona zvanus vai skatītāju un lasītāju vēstules. Viens no intervētajiem laikraksta pārstāvjiem norāda, ka lasītāju vidū parasti ir kāds *valodas speciālists* - kas norāda uz kļūdām, ka tā nav jādara, tā neviens nerunā. Tomēr vairumā gadījumā tā nav kļūda, līdz ar to saņemtie ziņojumi vienmēr tiek izvērtēti.

Digitālie mediji ir ieviesuši rīku ziņot par kļūdu, sūtīt komentāru vai ievietot komentāru par kļūdu zem raksta, tomēr, tā kā nav pateikts, ka šī sadaļa ir domāta ziņošanai par kļūdām, nav īsti skaidrs, kā tad var paziņot redakcijai par atrasto kļūdu. Ierasta prakse ir

³³ Latvijas Žurnālistu asociācija. Ētikas kodekss. Pieejams: <https://latvijaszurnalisti.lv/etikas-kodekss/>

ievietot izsaukuma zīmi pie raksta, tomēr tikai balstoties uz simbolu, nav iespējams uzreiz atšifrēt tā nozīmi.

Intervētie žurnālisti atzīst, ka kļūdas ir, taču galvenais princips ir - ja tā ir pieļauta, tā ir jālabo. Redaktori min, ka būtiski ir atvainoties lasītājam vai iesaistītajai personai, tomēr realitātē šī prakse izpaužas reti.

Labojumu un precizējumu veikšana

Latvijas medijos ir vērojama dažāda prakse, veicot kļūdu labojumus un precizējumus. To nosaka dažādi faktori.

Pirmkārt, *medija veids jeb izmantotais kanāls*. Piemēram, drukātie mediji spēj labot kļūdu tikai nākamajā numurā. Šobrīd izvairīšanos no kļūdām būtiski ietekmē laikrakstu elektroniskās versijas jeb ziņu tīmekļa vietnes, kuru saturu veido laikrakstam paredzētie materiāli, tādējādi var izvairīties no kļūdām drukātajās versijās, jo digitālajā vidē kļūdas ir iespējams pamanīt un novērst ātrāk.

Otrkārt, *pieejamie resursi* kļūdu novēršanai. Iespējas pārskatīt saturu, lai nodrošinātu atbilstošu kvalitāti, ir iespējams vairākiem medija darbiniekiem. Taču, kā liecina intervētie mediju pārstāvji, visbiežāk korektors ir tā amata pozīcija, kur ir iespējams ietaupīt, līdz ar to korektors strādā tikai ar daļu tekstu - īpaši tas attiecas uz ziņu tīmekļa vietnēm, kur informācijas apjoms ir liels, līdz ar to viens korektors nespēj pamanīt un jau savlaicīgi novērst kļūdu. Digitālo mediju pārstāvji atzīst, ka tomēr digitālajā vidē kļūdas var ātri labot, un lasītāji tās nemaz nepamana.

Ierastā prakse Latvijas medijos ir tāda, ka, pirmkārt, atbildību jāuzņemas žurnālistam jeb autoram, tad redaktoram. Jāteic, dažkārt kļūdas un to esamības atbildība tiek nodalīta - valodas (žurnālisti arī saka - *burtu kļūdas*), tās galvenokārt tomēr tiek attiecinātas uz literārā redaktora jeb korektora darbu. Protams, arī korektors pievērš uzmanību saturam un skatās, vai uzvārds nav aizdomīgs, vai burts ir atbilstošs uzvārdā. Vienā no Latvijas laikrakstiem tiek izmantoti arī "numura dežuranti", kas pirms publicēšanas vēlreiz pārskata laikraksta saturu. Respektīvi, darbojas vairāku pakāpju pārbaude.

Treškārt, *kļūdu labojumu procedūra* jeb politika. Aplūkojot dažādus Latvijas medijus, kā arī intervējot mediju pārstāvjus, var secināt, ka noteikta kļūdu labošanas kodeksa vai noteikumu nav. To atzīst arī paši mediji, ka dažkārt nav skaidrs, kā notiek kļūdu labošana - vai labojums jau jānorāda virsrakstā vai tam tiek atvēlēta vieta tekstā, kā to norādīt, kuras ir tās kļūdas, kuras būtu jāprecizē u.tml. Kā norāda mediju pārstāvji, vienota tipiskāko kļūdu

apkopojuma vai sistēmas, kā no tām izvairīties, nav. Visbiežāk šo izskaidrojošo lomu uzņemas korektors, kurš ik pēc kāda laika apkopo spilgtākos gadījumus un tad informē žurnālistus.

Tā kā par dominējošām kļūdām tiek uzskatītas gramatikas kļūdas, tad šīs kļūdas pamana un labo literārais korektors, tomēr korektors nespēj izskatīt visus rakstus, tādēļ atbildību par rakstu uzņemas žurnālists un redaktors, un kļūdu labojums netiek akcentēts. Ja pieļautas gramatikas kļūdas, tad tās tiek izlabotas, visticamāk, lasītājs vai skatītājs tās nemaz nespēj pamanīt, ja tās savlaicīgi ir pamanījuši redaktori.

Citādāk ir ar tā sauktajām faktu kļūdām jeb satura kļūdām, kur mediji demonstrē atšķirīgu pieeju to labošanā. Tā, piemēram, lsm.lv, saņemot informāciju par iespējamu kļūdu, to labo, neatsaucoties uz iepriekšējo kļūdu un to vairs nepiemin, tādējādi rodas iespaids, ka kļūdu nav. Var kļūdīties arī informācijas sniedzējs, taču arī šajā gadījumā notiek atsaukšanās uz avotu un kļūda tiek precizēta un labota.

Jāteic, mediju pārstāvji atzīst, ka dažkārt kļūdas saturā parādās dēļ riska, kad žurnālists nav īsti pārliecināts par informācijas patiesumu, taču nolemj publicēt informāciju. Šajā gadījumā var runāt par apzinātām kļūdām.

Tomēr satura kļūdas jeb to neesamība ir tās, kas reprezentē medija kvalitāti. Izvairīšanās no tām liecina par precīzu un rūpīgu autora darbu.

“Latvijas Radio 1” raidījumā “Labrīt” 2023.gada martā izskanēja reportāža “Latgales iedzīvotāju medijpratība un kādu labumu devuši informatīvie projekti”, kur tiek intervēta Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas docente Sandra Sprudzāne. Latvijas sabiedrisko mediju ziņu vietnē lsm.lv šī ziņa tika publicēta 29.martā. Sižetā izskan, ka S. Sprudzāne ir Rēzeknes Tehnoloģiju augstskolas pasniedzēja. Kopš 2015. gada decembra Rēzeknes Augstskola ir mainījusi savu nosaukumu uz Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. Kļūda tika iesūtīta lsm.lv, izmantojot iespēju ziņot par kļūdu, sākotnēji tika iekrāsots tikai vārds *augstskola*, taču institūcijas nosaukums netika mainīts. Vēlāk tika iekrāsots viss institūcijas nosaukums, kļūda tika labota (sk. informāciju attēlā):

Reportāža:
 “Medijpratība
 Latvijā: kāpēc
 daļa sabiedrības
 aizvien nav
 «imūna» pret
 propagandu”



**Kļūda - Rēzeknes Tehnoloģiju
 augstskola**



**Veikts labojums - Rēzeknes
 Tehnoloģiju akadēmija**



Kā redzams, tika sniegta neprecīza informācija par organizāciju, kļūda tika izlabota, taču radio sižetā joprojām saglabājas nepareizais nosaukums. Kā tika skaidrots lsm.lv redakcijā, tad kļūdas veidojas, ja pirmavots ir cits medijs, šajā gadījumā radio. Taču, kā atzīst redaktore Marta Cerava, *viņu ražošanas cikls ir lēnāks, līdz ar to viņi reizēm var nemācēt tik ātri precīzi noformulēties. Tādējādi ziņu veidošanā var radīties pārpratumi un kļūdas, kuras mums nākas labot* (lsm.lv Martas Ceravas skaidrojums, sk. pielikumā atbildes). Jāteic, tekstā ir vēl divas kļūdas - gramatikas un stila.

Ja kļūdas robežojas ar kāda goda un cieņas aizskārums, kas ir juridiski interpretējams aspekts, tad pie raksta tiek pievienota publiska atvainošana.

Visbiežāk Latvijas medijos tiek izmantoti paņēmieni, kā informēt, ka ir bijusi kļūda - ir virsraksta papildinājums ar tekstu *precizēta informācija, precizēta ziņa, kļūdu labojums* (sk. attēlos zemāk, 1.tabula):

1.tabula

Delfi.lv	<p>28.09.2022 12:45</p> <p>Foto: Tukumā krāšņi zied krokusi (precizēta) (3)</p> <p>www.DELFI.lv</p>
----------	---

Ir.lv	<div data-bbox="555 215 1423 542" style="border: 1px solid black; padding: 10px;"> <h3 style="margin: 0;">Kļūdu labojums </h3> <p style="margin: 5px 0 0 20px;">27. janvāris 11.55</p> <hr style="margin: 5px 0 0 20px;"/> <p style="margin: 5px 0 0 20px;">Žurnāla <i>Ir</i> 21. janvāra numurā pieļautas vairākas kļūdas. Laika joslā pie raksta <i>Kā nepārraujama ķēde</i> pareizajam <i>Baltijas ceļa</i> norises gadam jābūt 1989. Savukārt PSRS Iekšlietu ministrijas karaspēks Viļņas Preses namu pārņēma 1991. gada 11. janvārī.</p> </div>
leta.lv	<p>precizēta, papildināta - Augustā ASV militārie eksperti ieradīsies sniegt konsultācijas par starptautiskās bāzes un poligona izveidošanu Sēlijā</p> <p>(Informācijas avots 7.rindkopā precizē un papildina poligona platību.)</p> <p>Rīga, 26.jūl., LETA. Augustā Latvijā gaidāmi ieradami ASV militārie eksperti, kuri sniegs konsultācijas Latvijas kolēģiem, kā efektīvāk veidot starptautisko militāro bāzi un poligonu Sēlijā, aģentūrai LETA pastāstīja Aizsardzības ministrijas (AM) runasvīrs Kaspars Galkins.</p>
lsm.lv	<p>Ūdenslīmenis Amatā sasniedzis vienu no vēsturiski augstākajām atzīmēm (precizēts)</p> <p>Dalīties:    </p>

Dažkārt tekstā seko skaidrojums, kura informācija ir precizēta, tomēr ne vienmēr. Piemēram, lsm.lv skaidro, kas ir precizēts, izmantojot atsauci, kas tika precizēts, piemēram, *precizēts ūdens līmenis Amatā 2013. gada pavasarī*,³⁴ *precizēta informācija – Ogres muzeja vadītāja Evija Smiltnece lēmumu par aiziešanu no amata vēl neesot pieņēmusi*.³⁵

Īpaši sarežģīti ir izsekot, kurš ir kļūdījies un kura informācija tiek precizēta, ja tiek izmantota pārpublicēta informācija. Piemēram, rakstā par Valsts kontroles sabiedrisko attiecību speciālisti Līgu Krapāni, sākotnēji tika minēts, ka darbs ir uzteikts, kas nozīmē, ka pirmajā

³⁴ Bricis, T. (2023). Ūdenslīmenis Amatā sasniedzis vienu no vēsturiski augstākajām atzīmēm (precizēts). *lsm.lv*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/laika-zinas/laika-zinas/25.03.2023-udenslimenis-amata-sasniedzis-vienu-no-vesturiski-augstakajam-atzimem-precizets.a502333/>

³⁵ Puķe, I. (2023). Pēc konflikta ar domi Ogres muzeja direktore apsver aiziešanu no darba. *lsm.lv*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/kulturtelpa/28.03.2023-precizets-pec-konflikta-ar-domi-ogres-muzeja-direktore-apsver-aiziesanu-no-darba.a502701/>

versijā publicēts raksts ar tādu virsrakstu, kāds tas ir bijis Latvijas Avīzē. Pēc tam ziņa ir precizēta (11.06.2021., delfi.lv):

Vakcinācijas jautājumu vēstules parakstīšana sašūpo VK komunikatores krēslu, vēsta laikraksts (precizēta)

Valsts kontrolieris [Rolands Irklis](#) varētu uzteikt darbu [Valsts kontroles](#) (VK) sabiedrisko attiecību un iekšējās komunikācijas nodaļas vadītāja Līgai Krapānei, kura parakstīja maija beigās publiskoto un valsts augtākajām amatpersonām nosūtīto dažādu 150 personu vēstuli ar jautājumiem par vakcināciju pret Covid-19, vēsta "Latvijas Avīze".

Virsrakstā un pirmajā rindkopā pēc Irkļa ieraksta "Twitter" precizēts pašreizējais Krapānes darba tiesiskais stāvoklis.

Latvijas medijos ir bijuši arī gadījumi, kad ziņa tiek atsaukta nepārbaudītas informācijas dēļ, piemēram, 2022.gada nogalē vairāki mediji saņēma ziņu par "Itera Latvija" vadītāja Jura Savicka nāvi. Šajā gadījumā vairākās ziņu vietnēs ziņa tika atsaukta, notika atvainošanās iesaistītajai personai, taču nebija atvainošanās lasītājiem par viltus ziņu. Līdzīgi arī gadījumā par Arni Cimdaru un Covid19 sertifikātu:

Papildināts: Pēc Medija pieprasījuma Valsts policijai veikt izmeklēšanu apstākļu noskaidrošanai, minētā informācija neapstiprinājās ar Valsts Policijas 2021. gada 6.decembra izdotu lēmumu un tika konstatēts, ka viltota sertifikāta A.Cimdaram nebija. Medijs ir atvainojies A.Cimdara ģimenei par publiskotu neoficiālā avota sniegtu informāciju.³⁶

Kā redzams ziņas fragmentā, ir minēts, ka medijs ir atvainojies personas ģimenei, taču ne lasītājiem vai skatītājiem. Jāteic, arī "TV3 Group" ētikas kodeksā nav nekas minēts par kļūdu labošanu vai atvainošanos skatītājiem.

Izmantojot ziņu medijos pieejamos meklētājus, tika konstatēts, ka prakse atvainoties medijos tiek izmantota maz. Piemēram, ievadot vietnes lsm.lv meklētājā vārdu *atvainojamies*, tika konstatēts, ka gada laikā atvainošanās par kļūdu bijusi 2 reizes.

Medijs	Atrasto rezultātu skaits	Atvainošanās par kļūdu 2022.gadā
lsm.lv	275 rezultāti	2 reizes

³⁶ Tv3.lv (2021). *Neapstiprinās neoficiālā informācija par iespējamu viltotu Covid-19 sertifikātu Arnim Cimdaram.* Pieejams: <https://zinatv3.lv/latvija/neoficiala-informacija-no-covid-19-mirusais-cimdars-iespejams-uzradijis-viltotu-vaccine-sertifikatu/>

tvnet.lv	10 rezultāti	—
----------	--------------	---

Tīmekļa vietnē jauns.lv, ievadot atslēgas vārdu *atvainojamies*, no 15 lapām, kurā tika atlasītas publikācijas laikā no 2012.gada, tika atrasts viens ieraksts ar vārdu *atvainojamies* 2023.gada 4.aprīlī.³⁷

Virsraksts	Atvainojamies Jānim Pļaviņam. Viņš neaicināja slepkavot ārstus, bet diskutēt par iespējamu nāves sodu Covid-19 ierobežotājiem, tostarp publiski pakartot vai nošaujot.
Ziņas teksts	”Atvainojamies, Pļaviņš neaicināja slepkavot ārstus. Viņš aicināja diskutēt par iespējamu nāves sodu Covid-19 ierobežotājiem , tostarp publiski pakartot vai nošaujot.”

Kā redzams, atvainošanās par kļūdām medijos joprojām ir minimāli izmantota prakse, lai gan ētikas normas paredz, ka tā ir ētiska un cēla rīcība, kas demonstrē augstu profesionalitāti. Par šādu piemēru kalpo tā sauktie “lielie mediji” (aplūkoti iepriekšējā nodaļā), kā arī starptautiski piemēri, piemēram, aģentūra “Reuters”. Šāda prakse tiek uzskatīta par medija caurskatāmības, objektivitātes un kvalitātes rādītāju.

Iespējams, šādu situāciju ir radījuši paši mediji, kuru ētikas kodeksos dominējošais punkts, ko var attiecināt uz kļūdām medijos - reprezentē galvenokārt to **tūlītēju labošanu, nevis tūlītēju atvainošanos**.

Jāteic, aplūkojot minētos Latvijas piemērus, var secināt, ka par nozīmīgām kļūdām tiek runāts tajā gadījumā, ja rakstā vai sižetā iesaistītā persona ir izteikusi sūdzību vai ir nodarīts būtisks kaitējums. Dažkārt tiek veikti nozīmīgi labojumi – pārveidojums vai precizējums, taču lasītāji vai skatītāji netiek informēti, ka ir veiktas izmaiņas.

Salīdzinājumam - 4.pielikumā daži piemēri par kļūdu labošanu un atvainošanos laikrakstos Latvijā 90.gados, kur viens no piemēriem (nr. 4) demonstrē laikraksta atvainošanos lasītājiem par fotogrāfiju neesamību, kuras iemesls ir tehnisks - sporta pasākuma laikā beigusies foto filma. Kā redzams, medijs ir atbildīgs, ka lasītāji nav saņēmuši

³⁷ Jauns.lv (2023). *Atvainojamies Jānim Pļaviņam. Viņš neaicināja slepkavot ārstus, bet diskutēt par iespējamu nāves sodu Covid-19 ierobežotājiem, tostarp publiski pakartot vai nošaujot*. Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/552906-atvainojamies-janim-plavinam-vins-neaicinaja-slepkavot-arstus-bet-diskutet-par-iespejamu-naves-sodu-covid-19-ierobe Zotajiem-tostarp-publiski-pakartot-vai-nosaujot>

atbilstošu vizuālo noformējumu. Jāteic, visi atlasītie piemēri satur atvainošanas par dažāda tipa kļūdām - tas ir darīts apzināti, lai atainotu mediju izpratni par atbildību lasītāju priekšā.

Jāteic, pārskatā galvenokārt tika pētīti drukātie mediji un ziņu tīmekļa vietnes, taču kļūdas ir sastopamas arī radio un televīzijās. Piemēram, televīzijas kļūdas ir gan titros, gan burtos, taču ir grūti pārbaudīt informācijas avota sniegtu informāciju. Iespējams, avots ir pārteicies, kaut ko pārpratis, šādā gadījumā redaktors sižetu izņem, taču redaktors nevar pārbaudīt visus materiālus, piemēram, to, vai informācijas sniedzējs ir precīzs, ja vien redaktors šo tematu nepārzina. Bieži ir tā, ka sižetā intervētais cilvēks piezvana un pasaka, ka viņš esot sniedzis neprecīzu informāciju, tādā gadījumā labotā informācija tiek ievietota tīmekļa vietnē.

Aplūkojot televīzijas un radio mediju ētikas kodeksus (2.pielikums), tika secināts, ka tikai atsevišķiem medijiem ir atsaucē uz kļūdu labošanu, piemēram, SIA "Kurzemes Radio" ētikas kodeksā ir iekļāvis punktu, kā rīkoties, ja faktu pārbaude uzreiz nav iespējama: *jānosauc ziņu avots un skaidri jānorāda, ka informācija tiek precizēta. Kļūdainas ziņas vai informācijas gadījumā tā jāizlabo pēc iespējas ātri, atvainojoties klausītājiem.* Taču visbiežāk, piemēram, radio pārraida jau apkopotos ziņas, piemēram, ziņu aģentūru, līdz ar to radio diktors vai žurnālists, visticamāk, šo informāciju nepārbaudīs.

Citu valstu pieredze rāda, ka radio un televīzijas gadījumā kļūdu labošanai un precizējumiem noder to tīmekļa vietnes sadaļa, kur tiek apkopotas visas kļūdas. Tomēr būtiski atcerēties, ka jebkura medija kanāla gadījumā žurnālista pienākums, pirms informācijas izplatīšanas, ir to pārbaudīt, tādējādi izvairoties no nopietniem pārpratumiem, kā tas Latvijā atsevišķos gadījumos ir bijis.

Rekomendācijas kļūdu labojumu veikšanai dažādiem mediju veidiem

Latvijā

1. Ievērojot medija darbības principus, to specifiku un kanāla veidu, izstrādāt atbilstošus norādījumus kļūdu novēršanai, to labošanai, precizējumu un atvainošanās publicēšanai.
2. Ja tiek publicēta neprecīza informācija, redakcijai ir jāinformē par laboto informāciju tā auditorija, kura nepareizo informāciju ieguvusi pirmā. Labojums var izpausties dažādos veidos atkarībā no informācijas kopīgošanas veida, taču auditorijai ir jābūt

skaidri saprotamam, kas tika labots, kas bija nepatiesā informācija un kas šobrīd ir patiesa informācija. Ja notikumi turpinās un tiek atklātas jaunas detaļas, jānorāda, ka informācija tiek atjaunota. Ieviest vairākpakāpju pārbaudes sistēmu.

3. Kļūdu labojums ir jāveic operatīvi. Labojumu veikšanas laiks ir atkarīgs no medija veida un auditorijas apjoma, tāpēc ir jāizvērtē atbilstoši kontekstam.
4. Atbildību par kļūdu ir jāuzņemas kā žurnālistam, tā visai redakcijai, analizējot tās iemeslu. Redakcijai pēc kļūdas atzišanas jāizlemj, kā reaģēt, kad labot/nelabot un precizēt materiālu. Redakcijai ir jādefinē, kuri ir tie gadījumi, kad ir jāatvainojas un kuri ir tie gadījumi, kad materiāls ir jāatsauc.
5. Izstrādāt kļūdu labošanas politiku vai vismaz iekļaut kļūdu labošanas principus medija ētikas kodeksā: iekļaujot labošanas kārtību - laiku, vietu, teksta veidu.
6. Ieviest atbilstošu sadaļu, kur lasītāji vai skatītāji var ziņot par kļūdām. Jābūt pārliecībai, ka auditorija zina, kā sazināties ar mediju par kļūdu un labojuma pieprasījumu. Šai funkcijai jābūt viegli atrodamai un pārskatāmai. Redakcijai jāpārlicinās par auditorijas komentāriem dažādās platformās.
7. Veikt regulāru kļūdu izvērtēšanu jeb monitoringu. Apkopot un klasificēt kļūdu veidus.
8. *Tiešsaistes medijiem.* Publicētā informācija jālabo tā, lai par labojumu informētu auditoriju, norādot, kur ir publicēta neprecīza informācija. Mainot vai precizējot virsrakstu, ir jāpārbauda, vai tas ir labots katrā platformā, kurā tas tika kopīgots. Ja tiek labots fotoattēls, ir jāpārlicinās, vai kļūdainais fotoattēls nav nevienā citā medija platformā. Materiāla pilnīga dzēšana ir galīgais solis. Materiālu var dzēst, nevis labot, ja medijs ir vienīgais informācijas avots. Ja ar informāciju dalījās arī citi, labāk to veikt labojumu.
9. *Radio un televīzija.* Atklāti un nekavējoties jāpaziņo, ka ir pieļauta kļūda, un līdzvērtīgā veidā tā jālabo. Piemēram, ja kļūda tika pieļauta galvenajā ziņu raidījumā, nākamajā dienā tā ir jālabo tajā pašā raidījumā. Lai ātri labotu informāciju, var izmantot radio vai televīzijas oficiālo vietni. Tīmekļa pārraides gadījumā video ir jāievieto oficiālajā tīmekļa vietnē ar labojumu, kā arī jālabo informācija katrā platformā.
10. *Drukātie mediji.* Preses gadījumā būtiski ir izveidot vienotu un regulāru kļūdu labošanas sistēmu - proti, kļūdu labojumi ir jāpublicē regulāri un vienā un tajā pašā lapā/atvērumā, saglabājot vienotu labojumu un atvainošanās stilu. Piemēram, ja avīzes pirmajā lapā nodrukāta nepareizā informācija, labojumu vēlams drukāt arī nākamā numura pirmajā lappusē. Ir skaidri jānorāda, ka informācija iepriekšējā numurā bija

nepareiza. Ja kļūda ir nopietna, redakcija var negaidīt nākamo numuru un izlabot kļūdu savā oficiālajā tīmekļa vietnē vai sociālo tīklu lapās.